

JustitiedepartementetBrottsförebyggande rådet
Box 1386
111 93 Stockholm

Uppdrag till Brottsförebyggande rådet att ta fram kunskap om utredningar där barn under 15 år misstänks för brott

Regeringens beslut

Regeringen ger Brottsförebyggande rådet (Brå) i uppdrag att ta fram kunskap om utredningar där barn under 15 år misstänks för brott. Studien ska avgränsas till de utredningar som har genomförts enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, nedan LUL.

Brå ska inom ramen för uppdraget beskriva barnen och deras situation, samt kartlägga vilka brott som barnen varit misstänkta för, hur länge LUL-utredningarna pågick och vilka insatser som barnen har varit föremål för innan och efter brottstillfället. Brå ska också redogöra för de erfarenheter av arbetet med och insatser för dessa barn som finns inom polis och socialtjänst samt, i den mån det är möjligt, skola. Studien ska belysa utvecklingen över tid. I uppdraget ingår också att vid behov lämna förslag på åtgärder utifrån studiens resultat.

Brå ska inom ramen för uppdraget inhämta synpunkter och erfarenheter från relevanta myndigheter och andra aktörer. Barns och ungas erfarenheter ska beaktas i uppdragets genomförande, till exempel genom dialog med berörda barn och unga.

Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Justitiedepartementet) senast den 18 juni 2025.

Bakgrund

De flesta indikatorer tyder på ungdomsbrottsligheten generellt sett verkar minska. Sedan 1995, då upprepade nationella självskattningsundersökningar har genomförts, framträder exempelvis en klar minskning av andelen ungdomar som uppger att de begått brottsliga handlingar (Estrada, Flyghed & Nilsson 2022). Samtidigt syns en utveckling där barn och unga i allt större utsträckning involveras och utnyttjas i den brottslighet som begås av kriminella nätverk, och där även unga personer begår grova våldsbrott. Brås sammanställning i rapporten *Barn och unga i kriminella nätverk* (2023) visar att misstankar om vapenbrott, narkotikaöverlåtelse, utpressning och bedrägerier ökat avsevärt under senare år för barn som inte är straffmyndiga och barn under 18 år. Polismyndigheten har 2023 bedömt att 232 barn under 15 år är involverade och utnyttjas i kriminella verksamheter, vilket är en markant ökning jämfört med år 2019 då 74 barn i samma åldersgrupp uppskattades vara involverade (Ju2023/00972).

Barn som inte har fyllt 15 år är i Sverige inte straffmyndiga och kan därför inte dömas för brott. När ett barn under 15 år misstänks för brott får därför inte en förundersökning inledas. För att tillgodose behovet av att utreda omständigheterna kring ett sådant brott finns dock möjlighet att under vissa förutsättningar inleda en utredning. Förutsättningarna regleras i 31 § LUL.

Av första stycket i 31 § LUL framgår att om någon kan misstänkas för att före 15 års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, ska en utredning om brottet som huvudregel inledas. Detsamma gäller vid exempelvis misstanke om ett straffbelagt försök eller förberedelse till ett sådant brott.

Socialnämnden har enligt andra stycket möjlighet att begära att en utredning ska inledas även i andra fall om den kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för den unge. Vid bedömningen av om en sådan utredning bör inledas ska det särskilt beaktas om det är fråga om ett brott som innebär att den unge äventyrar sin hälsa eller utveckling eller om brottet kan antas utgöra ett led i en upprepad brottslighet begången av den unge.

Om varken första eller andra stycket är tillämpligt får en polisman eller en åklagare enligt tredje stycket inleda en utredning om brott om det behövs för att klargöra om någon som har fyllt 15 år har tagit del i brottet, om det

behövs för att efterforska gods som har kommits åt genom brottet eller som kan bli föremål för förverkande eller om det av andra skäl är påkallat med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen. Genom en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 2023 utvidgades tillämpningsområdet av tredje stycket tredje punkten i syfte att fler brott ska utredas av polis.

Om barnet som misstänks är under 12 år får en utredning enligt andra eller tredje stycket endast inledas om det finns synnerliga skäl för detta.

En utredning enligt 31 § LUL ska bedrivas med särskild skyndsamhet och avslutas så snart det är möjligt. Som huvudregel får inte utredningen pågå längre tid än tre månader.

Skälen till regeringens beslut

Barn har rätt till ett starkt skydd mot alla former av utnyttjande. Det är därför angeläget att ta fram kunskap som främjar arbetet med att skydda barn som riskerar att involveras och utnyttjas i kriminalitet. Brå har tidigare publicerat tre rapporter om barn under 15 år som misstänks för brott (2007:16, 2008:11 och 2014:20), varav den senaste rapporten är en utvärdering av de ändringar som gjordes i 31 § LUL år 2010. Sedan den senaste rapporten publicerades för cirka tio år sedan har samhället och brottsligheten förändrats, och allt fler barn och unga dras in i allvarlig brottslighet. Det innebär att det finns behov av uppdaterad kunskap om barn som misstänks för brott. Syftet med studien är att den kunskap som tas fram ska kunna visa på utmaningar och goda exempel gällande samhällets hantering av dessa brott och de åtgärder som vidtagits för de barn som misstänks ha begått dem, och därmed vara till konkret nytta i det fortsatta arbetet med barn under 15 år som är involverade i, eller som riskerar att involveras och utnyttjas i, kriminalitet. Med denna kunskap kan arbetet med att exempelvis förhindra att barn involveras i kriminalitet samt stötta de som vill lämna den stärkas.

Närmare om uppdraget

Studien ska ge en beskrivning av den grupp barn som utretts enligt 31 § LUL och av deras livssituation, utifrån tillgänglig information. Viktiga faktorer kan t.ex. vara ålder, kön, familj, utsatthet för brott, socialt nätverk, bostad, skolgång, fritid och relevanta diagnoser. I uppdraget ingår också att redogöra för antalet brott som barn under 15 år misstänks för, om barnen återkommer i LUL-utredningar, vilka brott som barn under 15 år misstänks

för, på vilka grunder utredningar enligt 31 § LUL inleds och hur lång tid det tar att slutföra utredningarna. Det ingår också att redogöra för eventuella regionala skillnader i tillämpningen av reglerna om utredningar mot barn under 15 år. Vidare ska studien ge kunskap om vilka insatser som de misstänkta barnen har varit föremål för såväl innan som efter brottet. Brå ska inom ramen för uppdraget belysa i vilken mån brotten har begåtts inom ramen för kriminella nätverk, och vilka åtgärder som då har vidtagits.

Då socialtjänst, polis och skola är några av de aktörer som kan ha god kännedom om de barn som varit föremål för en LUL-utredning ingår att inhämta erfarenheter från socialtjänst och polis samt, i den mån det är möjligt, skola. Barns och ungas egna perspektiv och erfarenheter ska inhämtas och beaktas i genomförandet av uppdraget genom det tillvägagångssätt som Brå bedömer är lämpligt. Att inhämta perspektiv från olika aktörer syftar till att få en mer komplett helhetsyn på barnens situation och de insatser som vidtas, för att därigenom kunna identifiera framgångsfaktorer och utmaningar i arbetet.

På regeringens vägnar

Gunnar Strömmer

Emma Tengwall

Kopia till

Statsrådsberedningen/SAM

Finansdepartementet/BA

Socialdepartementet/SOF, HC

Utbildningsdepartementet/S, GV

Barnombudsmannen

Polismyndigheten

Skolverket

Socialstyrelsen

Statens institutionsstyrelse

Åklagarmyndigheten

Sveriges Kommuner och Regioner